

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.863(477):339.9

Зоряна Гбур

докторант НАДУ при Президентіві України, к. держ. упр.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дана стаття присвячена з'ясуванню важливості економічної безпеки України в умовах глобалізації. Проаналізовано основні дефініції «національна безпека», «економічна безпека», «міжнародна економічна безпека» та «глобалізація». Побудовано модель глобалізації економічних зв'язків та економічної безпеки. Виокремлено три рівні протистоянь інтересів в сучасних умовах глобалізації світової економіки, а саме: макрорівень, взаємодія мікро – та макрорівнів та взаємодія макро-, мікро – та мегарівнів. З'ясовано роль держави у забезпеченні економічної безпеки, в результаті чого встановлено, що саме держава виступає регулятором зовнішніх і внутрішніх економічних процесів, і на державу покладені функції захисту національної економіки. Автор звернувся до такого поняття, як економічний суверенітет – як складової системи економічної безпеки держави в сучасних умовах. Виокремлено три положення необхідності державного втручання у слабкі місця економічної свободи і суверенітету.

Ключові слова: економічна безпека, глобалізація, макроекономіка, міжнародна економічна безпека, національна безпека.

Zoriana Hbur

doctoral student of NAPA under the President of Ukraine, PhD in Public Administration

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE UNDER GLOBALIZATION

This article is devoted to clarification of economic security importance for Ukraine in terms of globalization. The main definitions - «national security», «economic security», «international economic security» and «globalization» have been analyzed. The model of globalization of economic relations and economic security has been constructed. Three levels of conflicts of interest are distinguished in the current conditions of globalization of the world economy, namely macro level, micro-macro interaction and macro, micro and mega-level interactions. The role of the state in ensuring economic security has been clarified. As a result, it is established that the state acts as the regulator of external and internal economic processes and the state has the functions of protecting the national economy. The author appealed to such concept as economic sovereignty, as to the system component for economic security of the state in modern conditions. There are three provisions of necessity for state intervention in the weaknesses of economic freedom and sovereignty singled out.

Articulation of issue and its connection with important scientific or practical tasks. The today's conditions of the world economy development declare that globalization of world economic relations takes place, and economic security appears as an integral element of international economic relations. In the global dimension, this practice has an important influence on the dynamics of bilateral and multilateral foreign economic relations; and in the local sense it contributes to the optimization of foreign economic activity of specific actors in the market. Under any condition of the current situation in international and national markets, the instruments of economic security are increasingly used by both state and non-state actors of economic processes.

The analysis of recent researches and publications, which initiated the solution of this problem, and have been used by the author as a basis, the allocation of previously unsettled parts of the general problem, which are dedicated to this article. The researches of economic security of countries in terms of globalization were devoted by Andriychuk V.G. [1], Baranay P. [2], Denisov O.E. [3], Zhelikhovska M.V. [4] Korzh M.V. [5], Levchuk O.V. [6], Lutsyshyn Z.O. [7], Lutsyshyn Z.O. [8], Pismachenko L.M. [9] and others. However, in a changing global economic environment, the study of Ukraine's economic security in the context of globalization becomes extremely relevant, and that is the topic of our scientific research.

Challenge problem (target setting). The main target is to determine the importance of Ukraine's economic security in a globalized world.

Conclusions of this study and prospects for further exploration. Having studied the importance of Ukraine's economic security in the context of globalization, we can conclude that today the instruments of ensuring economic security are increasingly used by both state and non-state actors of economic processes. Globalization has an impact on political, scientific and technological, cultural, innovative, informational, social, environmental and economic components. The last three components are the key to sustainable development of territory, enterprise, country and world. In its turn, the economic component includes production, trade, infrastructure and financial and investment paradigms that are the objects for ensuring economic security. Under the current conditions of the world economy globalization, we can observe the process of three level formation of interests confrontation, namely macro level, the interaction of micro and macro levels and the interaction of macro-, micro- and mega-levels. The contemporary globalization processes are beyond the political and

© Гбур З. В., 2017.

economic perception and cover all key spheres of the public life, society and every individual in particular, including culture, politics, ideology and the conditions of their existence.

Key words: *economic security, globalization, macroeconomics, international economic security, national security.*

Зоряна Гбур

докторант НАГУ при Президенті України, к.гос.упр.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Данная статья посвящена выяснению важности экономической безопасности Украины в условиях глобализации. Проанализированы основные дефиниции «национальная безопасность», «экономическая безопасность», «международная экономическая безопасность» и «глобализация». Построена модель глобализации экономических связей и экономической безопасности. Выделены три уровня противостояний интересов в современных условиях глобализации мировой экономики, а именно макроуровень, взаимодействие микро- и макроуровней и взаимодействие макро-, микро- и мезауровней. Выяснена роль государства в обеспечении экономической безопасности в результате чего установлено, что именно государство выступает регулятором внешних и внутренних экономических процессов и на государство возложены функции защиты национальной экономики. Автор обратился к такому понятию как экономический суверенитет, как составляющей системы экономической безопасности государства в современных условиях. Выделены три положения необходимости государственного вмешательства в слабые места экономической свободы и суверенитета.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, глобализация, макроэкономика, международная экономическая безопасность, национальная безопасность.*

Постановка проблеми

В сучасних умовах розвитку світової економіки, коли відбувається глобалізація світогосподарських зв'язків, економічна безпека фігурує як невід'ємний елемент міжнародних економічних відносин. У глобальному вимірі дана практика надає важливий вплив на динаміку двосторонніх і багатосторонніх зовнішньоекономічних зв'язків, а в локальному – сприяє оптимізації зовнішньоекономічної діяльності конкретних суб'єктів на ринку. При будь-якому стані поточної кон'юнктури на міжнародних і національних ринках інструменти забезпечення економічної безпеки все частіше використовуються як державними, так і недержавними суб'єктами економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням економічної безпеки держав в умовах глобалізації присвячували свої праці такі провідні науковці, як В. Г. Андрійчук [1], П. Баранай [2], О. Є. Денисов [3], М. В. Желіховська [4], М. В. Корж [5], О. В. Левчук [6], З. О. Луцишин [7], З. О. Луцишин [8], Л. М. Письмаченко [9] та інші. Проте в умовах мінливого глобального економічного середовища дослідження економічної безпеки України в умовах глобалізації набуває неабиякої актуальності, чому і буде присвячене наше наукове дослідження.

Мета

Головна мета – з'ясувати важливість економічної безпеки України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу

Кожна країна, якою б економічно розвинутою вона б не була, жодним чином не застрахована від агресивних проявів іншої держави чи складових завдань держави входить такий вид діяльності, як забезпечення власної економічної безпеки. Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це, насамперед, гарантія незалежності країни, умова ефективності життєдіяльності суспільства. Одним із головних завдань економічної

безпеки є збереження і зміцнення позиції країни у світовій економічній системі. У США, країнах Європи, Японії розробляються і реалізуються концепції національної безпеки з урахуванням власних економічних інтересів. Постає ця проблема і перед новими індустріальними країнами, постсоціалістичними державами, країнами СНД [9].

Як показує світовий досвід, збиток економічним інтересам завдається різноманітними спробами: порушенням нормального стану міжнародної торгівлі (застосування ембарго, введення надмірних кількісних і тарифних обмежень, штучне підвищення або зниження цін на ті чи інші товари), створенням перепон на шляху міжнародного руху технологій, порушенням практики комерційної діяльності та ін. В сучасних умовах розвитку економіки України, особливо на тлі процесів глобалізації, окреслена вище проблема постає особливо гостро. Товарні «війни» з колись найбільшим імпортером нашої продукції – Російською Федерацією, що проявлялися в запровадженні найрізноманітніших видів обмежень, таких як санітарні умови, квотування, технічні вимоги та ін., анексія Криму та військові дії в Донецькій та Луганській областях завдавали та продовжують завдавати суттєвих збитків економіці України, порушуючи тим самим економічну безпеку держави [6].

Останнім часом, поліпшення комерційних і економічних взаємовідносин між державами знаходиться в самому центрі світових. Основні причини інтересу провідних країн світу до економічної безпеки базуються на наступних моментах [2]: у більшості розвинених країн, частка зовнішньої торгівлі та інвестицій у валовому внутрішньому продукті, стає дедалі більшою в порівнянні з місцевим виробництвом; здійснення економічних реформ в процесах орієнтації на ринкову економіку розвинених країн, також як і стратегія розвитку, заснована на зміцненні експорту, сприяє швидшій інтеграції держави в глобальну світову економіку; глобалізація торгівлі та бізнесу – нарощування виробництва і розширення сфери надання послуг, створюють необ-

хідність активізувати багатосторонні регулярні зв'язки між країнами; розширення регіональних торгових угод з метою усунення бар'єрів для міжнародної торгівлі та інвестиційних процесів – ЄС, CEFTA, Mercosur, NAFTA, FTAA і інші – визначають значною мірою їх провідну роль.

Отже, зупинемося коротко на з'ясуванні самого поняття «глобалізація» та її впливі на економічну безпеку. Спочатку з'ясуємо, що таке національна та економічна безпека.

Національна безпека, згідно з вітчизняним законодавством, визначається як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах життєдіяльності суспільства та держави» [10].

Економічна безпека як складова національної безпеки – це якісна характеристика економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови працездатності системи, розвиток у рамках цілей, поставлених перед системою, а у випадках виникнення різних загроз (зовнішніх і внутрішніх) система, яка здатна протистояти їм і відновлювати свою працездатність [11, с.18].

Як зазначає Л. І. Абалкін, економічна безпека – це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання, та при якому держава має можливість виробляти і втілювати в життя незалежну економічну політику. Погоджуючись з динамічною теорією, в розгляді економічної безпеки завданням щодо її забезпечення є не тільки стабільність, але й розвиток і зростання [1].

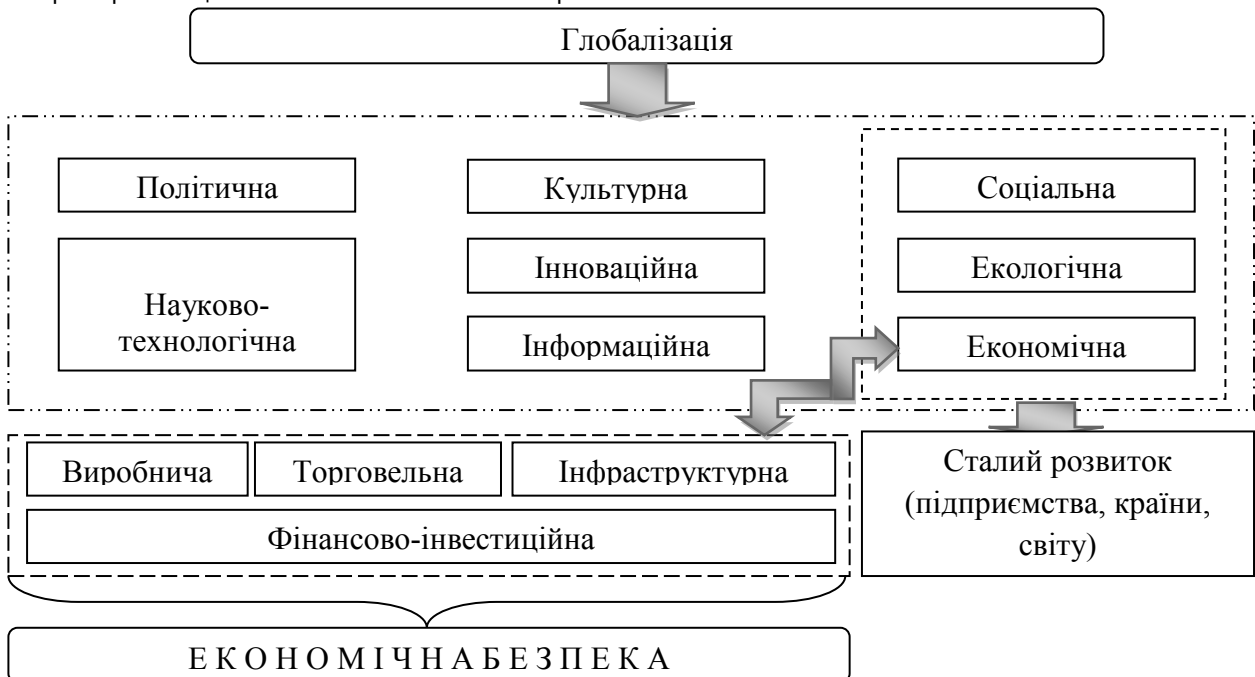
Міжнародна економічна безпека – це стан світової економіки, при якому країнами здійснюється вільний вибір та реалізація незалежної і самостійної страте-

нюється взаємопроникнення, участь у міжнародному поділі праці. Вирішення проблем міжнародної економічної безпеки можливе при наявності доброї волі країн-учасників, що реалізується через партнерські угоди про вільне переміщення капіталів, товарів та послуг; врахування та облік взаємних економічних інтересів; рівноправне співробітництво з менш розвинутими країнами та повну відмову від будь-яких форм силового тиску на них. Інституціональна структура міжнародної економічної безпеки характеризується системою міждержавних утворень глобального та регіонального характеру, діяльність яких забезпечується при активній участі та за допомогою міжнародних економічних організацій – Міжнародного валютного фонду (МВФ), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародної фінансової корпорації (МФК), Всесвітньої торгової організації (ВТО) та інших [8].

Щодо поняття глобалізації, то в найбільш широкому розумінні її можна трактувати як процес, що виводить цивілізацію на вищий щабель розвитку із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської життєдіяльності. Він охоплює політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові [5, с. 66].

Отже, як бачимо з рис. 1, глобалізація чинить вплив на політичну, науково-технологічну, культурну, інноваційну, інформаційну, соціальну, екологічну та економічну складові. Останні три є запорукою сталого розвитку території, підприємства, країни та світу. В свою чергу економічна складова включає виробничу, торговельну, інфраструктурну та фінансово-інвестиційну компоненти, які є об'єктами забезпечення економічної безпеки.

Спробуємо побудувати модель глобалізації економічних зв'язків та економічної безпеки (рис. 1).

гії соціально-економічного розвитку; забезпечується взаємовигідне стратегічне співробітництво та партнерство країн у вирішенні економічних проблем та здійс-

Рис. 1.4. Модель глобалізації економічних зв'язків та економічної безпеки*

* – власна розробка автора

Як зазначає О. Є. Денисов, в умовах глобалізації світової економіки відбувається процес формування трьох рівнів протистоянь інтересів [3, с. 21].

Перший – макрорівень. На цьому рівні, використовуючи конкуренцію, виборюють максимізацію своєї цільової функції окремі суб'єкти господарської діяльності та держава.

Другий – взаємодія мікро– та макрорівнів. На цьому рівні держава як макроекономічний суб'єкт створює конкретні умови для функціонування суб'єктів макрорівня.

Третій – взаємодія макро–, мікро– та мега-рівнів. На цьому етапі міжнародні економічні інституції створюють штучні умови для економічних суб'єктів, які оперують у глобальному економічному середовищі. Створені на макрорівні, ці умови є формою реалізації державного інтересу, який має повною мірою відповідати інтегральному суспільному інтересу, який формується, спираючись на існуючі національні цінності. На мега-рівні втілюються міжнародні інтереси, які здатні як відповідати, так і суперечити інтегральному суспільному інтересу.

Роль держави у забезпеченні економічної безпеки – велика. Саме держава виступає регулятором зовнішніх і внутрішніх економічних процесів і на державу покладені функції захисту національної економіки.

Оцінка ролі держави в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків показує, що вона поступово знаходить ту нішу, яку вона і повинна займати сьогодні, а саме [9]:

- охорона прав людини, суб'єктів господарювання і суспільних організацій;
- виконання ролі арбітра в численних суперечках і конфліктах;
- визначення законодавчих «правил гри» в економіці й суспільно–політичному житті й контроль за виконанням цих правил;
- виконання за дорученням суспільства низки функцій, які нерационально або небезпечно доручати приватним особам чи яким–небудь інститутам;
- боротьба зі злочинністю і тероризмом;
- охорона від замахів ззовні, регулювання зовнішніх відносин, захист інтересів своїх громадян і фірм за кордоном.

В контексті даного дослідження варто звернутися до такого поняття як економічний суверенітет. Як відомо, суверенітет держави є найвищою ознакою її незалежності. При цьому можна її ототожнити з економікою.

Економічний суверенітет як складова системи економічної безпеки держави в сучасних умовах виступає базою для [1]:

1) здійснення державного контролю за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва та якості продукції, що забезпечить її конкурентоспроможність і дозволить на рівних брати участь у світовій торгівлі, кооперативних зв'язках та обміні науково–технічними досягненнями;

2) стабілізації й усталеності національної економіки, які зумовлюють захист власності в усіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, утримання чинників, що дестабілізують ситуацію (боротьба з кримінальними структурами в

економіці, недопущення глибоких безпідставних розривів у розподілі доходів, які викликають соціальну кризу);

3) саморозвитку та прогресу, що є особливо важливим у сучасному динамічному світі: створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійної модернізації виробництва, підвищення професійного, освітнього та загальнокультурного рівня робітників – тобто всього, що є необхідною та обов'язковою умовою стабільності та самозбереження національної економіки.

Предметом першочергової турботи держави і регіонів з погляду безпеки повинні бути: політична стабільність; цілісність держави; оборона; техноекоекологічна безпека; соціально–економічна безпека; зовнішньополітичні пріоритети. Перелік потенційно вразливих місць економічної свободи і суверенітету вказує на необхідність державного втручання, легітимність якого обґрунтовується трьома положеннями [9]:

1) повна відмова від будь–яких форм державного регулювання неможлива, оскільки ігнорування економічних функцій органами влади натрапляє на перешкоди, пов'язані із забезпеченням функціонування самих законів ринку;

2) самі ринкові механізми не можуть запобігти і скорегувати виникнення економічних диспропорцій та економічної кризи без відповідних заходів держави;

3) розширення арсеналу засобів економічного захисту за рахунок даних економічної розвідки дає можливість приватним підприємствам використовувати цю інформацію для завоювання нових ринків, збереження своєї ринкової частки і захисту свого наукового, технічного і комерційного потенціалу.

Як зазначає О. В. Левчук, існують два концептуальних напрямки покращення ефективності функціонування усіх структурних елементів забезпечення економічної безпеки України [6]:

- економічна безпека країни повинна забезпечуватись перш за все ефективністю самої економіки, тобто разом із державними засобами захисту вона має захищати себе сама на базі високої продуктивності праці суб'єктів мікроекономіки, якості продукції, конкурентоспроможності тощо;
- забезпечення економічної безпеки держави не може здійснюватись виключно ринковими механізмами саморегуляції, оскільки вони ефективно працюють на макрорівні виключно за наявності раціональної структури економіки, яка сама по собі не створюється. Тому доцільним буде формування і підтримка всією системою механізмів саморегулювання і регулювання, тобто за допомогою державних органів та інститутів ринку.

Погляди такого науковця, як З. Луцишин, репрезентують бачення, відповідно до якого однією з найважливіших властивостей глобалізаційного процесу є загальнопланетарна єдність. При цьому відправною точкою існування системи він, спираючись на складно–системні концепції, визначає достатність або недостатність тих факторів, що здатні компенсувати зовнішній або внутрішній вплив на систему. Саме тому він визначає поняття наступним чином: «Глобалізація — це сукупність взаємодіючих та взаємозалежних процесів, що проходять у загальнопланетарному масштабі, при цьому кожний з них має власні окремі механізми саморегуляції» [4].

Узагалі процес глобалізації де-факто полягає у різкому розширенні та ускладненні структурних взаємозв'язків і взаємозалежностей як між громадянами, так і між країнами. Він розкривається через формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів, а також робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів та безпеки [7, с. 160].

Зрозуміло, що процес глобалізації об'єктивно веде до розмивання та знецінення регулювальних функцій держави як окремого суб'єкта. Як наслідок, можливість захисту національної економіки від небажаних впливів зникає. Також перестають регулюватись будь-які економічні, соціальні та культурні процеси, оскільки вони вже перетнули державний кордон та стали самостійними і незалежними. Світові економічні процеси в результаті цих трансформацій майже не підлягають будь-якому державному регулюванню. Традиційні важелі державного макроекономічного регулювання (напр., імпорتنі обмеження, експортні дотації) дедалі більше втрачають свій вплив. Кожна нова сходинка змушує уряди враховувати позицію інших країн, інтереси яких можуть постраждати. До того ж свій вплив нарощують недержавні суб'єкти міжнародних економічних відносин, які мають можливості нівелювати очікуваний ефект від ужитих заходів. Зазначені загрози мають залежність від невідповідної зовнішньоекономічної політики, яку ведуть розвинені країни. Вони, претендуючи на роль глобального центру, насправді ним не є, оскільки у своїх поглядах не йдуть далі власних національних інтересів. Адже впроваджені митні обмеження, які прикриваються державною антидемпінговою політикою, насправді покликані захищати республіканські переваги економічно розвинених країн [3].

Отже, глобалізаційні процеси сьогодні виходять набагато далі за політичну та економічну площини. Вони охоплюють всі ключові сфери життєдіяльності держави, суспільства та кожного індивіда, в тому числі культуру, політику, ідеологію, а також й умови, в яких вони існують. З цього також випливає, що глобалізаційні процеси витісняють національні інтереси та відносини економічними.

Висновки

Провівши дослідження важливості економічної безпеки України в умовах глобалізації, можемо дійти висновку, що на сьогодні інструменти забезпечення економічної безпеки все частіше використовуються як державними, так і недержавними суб'єктами економічних процесів. Глобалізація чинить вплив на політичну, науково-технологічну, культурну, інноваційну, інформаційну, соціальну, екологічну та економічну складові. Останні три є запорукою сталого розвитку території, підприємства, країни та світу. В свою чергу економічна складова включає виробничу, торговельну, інфраструктурну та фінансово-інвестиційну компоненти, які є об'єктами забезпечення економічної безпеки. В сучасних умовах глобалізації світової економіки відбувається процес формування трьох рівнів протистоянь інтересів, а саме макрорівня, взаємодії мікро- та макрорівнів та взаємодії макро-, мікро- та мегарівнів. Глобалізаційні процеси сьогодні виходять набагато далі за політичну та економічну площини та охоплюють всі ключові сфери життєдіяль-

ності держави, суспільства та кожного індивіда, в тому числі культуру, політику, ідеологію, а також й умови, в яких вони існують.

Література.

1. Андрійчук В. Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення / В. Г. Андрійчук // Економіка, фінанси, право. – 2013. – № 6. – С. 12–17.
2. Баранай П. Современная экономическая дипломатия / Баранай // Дипломатический Экономический клуб: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dec.lv/mi/BaranayPavol.pdf>.
3. Денисов О. Є. Глобалізаційний вибір економічної безпеки держави [Текст] / Олег Євгенійович Денисов // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 26. – № 1. – С. 19–27.
4. Желіховська М. В. Сучасні тенденції побудови стратегії конкурентоспроможної компанії / М. В. Желіховська, Т. В. Донченко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: Сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ, 2006. – Ч. III. – С. 1024–1029.
5. Корж М. В. Глобалізація та інтернаціоналізація як умови трансформації маркетингового управління підприємством / М. В. Корж, С. А. Жуков // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 64–71/
6. Левчук О.В. Ткономічна безпека Екраїни в умовах глобалізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/38.pdf>.
7. Луцишин З. О. Глобалізація світу та проблеми економічної безпеки держави / З. О. Луцишин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. – 2001. – Вип. 25. – С. 34–42.
8. Патарідзе-Вишинська М. В. Діалектика формування національної економічної безпеки у контексті глобальної економічної безпеки: ієрархічний підхід / М. В. Патарідзе-Вишинська. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_2_23.
9. Письмаченко Л. М. Роль державного управління у вирішенні проблем економічної безпеки в умовах глобалізації / Л. М. Письмаченко. // Державне будівництво. – 2007. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_54.
10. Про основи національної безпеки України Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
11. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст]: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.